

שבת במרחב הציבורי

עסקת חבילה

אפשר לנו להגדיר את הציביון של השבת משלש נקודות: דתית, לאומית וסוציאלית. "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ". זו היא נקודה דתית טהורה, המשותפת לכל בני הדתות שבועולם – שיהיה להם יום בשבוע, בו יזכרו את אלוקי השמים והארץ, שהוא הבורא והיוצר של כל העולמות ואין עוד מלבדו. "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ד' אלוקיך משם" – היא נמוק לאומי טהור, כדי שלא נשכח לעולם כי יצאנו מעבדות לחרות ואנו צריכים להוקיר את החרות ולהגן עליה בכל נפשנו ובכל מאודנו עד טפת דם האחרונה (...). ואם גם עכשיו הננו כפופים תחת שעבוד מלכויות, יש בזה רק משום שעבוד הגוף ולא משום שעבוד הרוח (...). "ולמען ינוח עבדך ואמתך כמוך" – זהו נימוק סוציאלי כדי שירגיש בעל הבית כי גם עוזריו ומשרתיו, עבדיו ואמותיו הנם אנשים כמוהו. ואי אפשר לו לעשות בהם מה שלבנו חפץ ולנצל אותם בלי גבול. ואמנם כל שלשת הנימוקים הללו גלויים ומפורשים היטב בתורה גופא.

(הרב משה אביגדור עמיאל*, שבת מלכתא עמ' יג)

מהם הערכים והמשמעויות שמסמלת השבת עבורכם? מדוע יש בה צורך? (היזכרו במפגשים הקודמים, ועיינו גם בג'פ' המרחבות מקומות 1:2)

אילו משמעויות טמונות בשבת לפי הרב עמיאל? לאילו תחומים היא קשורה?

כדי לקיים את יסוד השבת בחיי ישראל אינני צריך להסכמים בין-מפלגתיים ולא להוראות של רבנים. השבת בשבילי היא מעמודי התרבות העברית, וההישג הסוציאלי הראשון של האדם העובד בהיסטוריה האנושית (...). עלינו להפוך את שבתותינו והגינו למדורות של תרבות (...). (ברל בצנלסון**, כתבים ט עמ' 54)

אולם דא עקא, שלא הכל יודעים שכל שלשה הנימוקים הללו תלויים זה בזה, מחוברים יחד בחבור פנימי, שאי אפשר להפריד ביניהם בשום אופן (...). ועל זה אמרו חז"ל: "שמור וזכור בדבור אחד נאמרו". זאת אומרת, שאף עלפי שב"זכור", בעשרת הדברות הראשונות, יש לשבת רק צביון דתי, וב"שמור" שבדברות האחרונות יש להשבת צביון לאומי וציביון סוציאלי, אל תעלה על לבך מחשבה זרה לבחור מכל אלה רק חלק אחד ולראות את השבת רק מנקודת השקפה אחת משלש הנקודות הללו, כי אז לא נשאר לנו מאומה (...). השבת זוהי התמצית של כל היהדות כולה והיהדות גופה כוללת את כל הדברים יחד, גם דת גם לאומיות וגם צדק חברתי. ומי שמוציא חלק אחד משלשה החלקים הנ"ל אין לו כלום, מפני שלא נתנו לחלוקה. (הרב משה אביגדור עמיאל, שם)

· מדוע לדעת הרב עמיאל אי אפשר להפריד בין המשמעויות השונות של השבת?
· באיזה חלק של השבת מתמקד ברל בצנלסון? האם הוא חושב שאי אפשר להפריד בין החלקים השונים?

מי צודק בעיניכם? האם אפשר באמת לשמור רק על חלקים מסוימים של השבת, או ששבת כזו תלך ותעלם? האם ראוי לקחת רק חלק מהמשמעויות של השבת?

* ברל (בארי) בצנלסון (נולד בבלארוס ב-1887, נפטר בישראל ב-1944) היה ממנהיגי הבולטים של תנועת העבודה בארץ ישראל, הוגה דעות של הציונות הסוציאליסטית, עיתונאי, עורך וממקימי מוסדות ההסתדרות.

* הרב משה אביגדור עמיאל (נולד בבלארוס ב-1882, נפטר בישראל ב-1946) היה רב והוגה דעות, מראשי תנועת המזרחי והציונות הדתית. כיהן כרב קהילת שומרי הדת באנטוורפן, ולאחר מכן רבה הראשי של תל אביב.

אנחנו עובדים במקומות שמותר (...) גם אם יאפשרו לי לעבוד במקום שאני מפריע, ליד שכונה דתית, ליד שכונה עירונית, במקום בו הפעילות עושה רעש ומפריעה, אנחנו לא נפתה, עקרונית. כל הגישה שלנו אומרת ש"אנחנו לא הולכים להפריע לכם אל תפריעו לנו". כשאנחנו פותחים בנעשה, בשפיים אנחנו לא מפריעים לאף אחד. לאיזה אדם דתי מפריע כשאני עובד בשפיים? זה רק כשהוא הושב על זה שאנחנו עושים את זה, זה רק כשהוא מתעסק איתנו, אז אני באמת מפריע לו. אנחנו מכבדים אותו, וכל מה שאנחנו רוצים זה שהוא יכבד אותנו.

(אייל פישמן, בתוך: גיא בן פורת, הלכה למעשה: חילוני של המרחב הציבורי בישראל, עמ' 337).

הרב הראשי לפתח תקוה אמר כי קיימת מגמה לפגיעה ביהדות ולהעברתה מהמרחב הציבורי למרחב הפרטי. לדבריו, מאבק נגד חילול שבת ציבורי אינו עניין של "לא לפגוע ברגשות הדתיים" ולכן יש להיאבק על שמירתה לא רק בשכונות דתיות אלא בכל המרחב הציבורי של המדינה, שהיא יסוד כיסא השם בעולם.

("רב העיר דחה את בקשת ראש העיר", מחלקה ראשונה, 12.5.15)

- כיצד יש להחליט האם לפתוח עסקים בשבת לדעתו של אייל פישמן? במה צריך להתחשב?
- מדוע פתיחת עסקים מפריעה לרבה של פ"ת גם אם אינה עניין של "פגיעה ברגשות הדתיים"?
- על פי אילו ערכים יש לעצב את המרחב הציבורי על פי כל אחד? כיצד ניתן להכריע בין העמדות?

מהו אופייה של הפרהסייה השבתית שאליה שואפים החילונים? דומני שרובם הגדול משתוקקים לשמור 'משהו' שיבדיל בין קודש לחול (...) הציבור החילוני יכול להניח למציאות לעשות את שלה, אבל הוא צריך להודות בכך שאת המציאות הזאת קובעים כוחות השוק. מי שחושב שכוחות השוק מגלמים את האינטליגנציה הקולקטיבית צריך לוותר במודע על ה'משהו' השבתי ולהתכונן לימי שביעי שהם חולין גמורים. לעומת זאת, מי שמסרב לסגוד לשוק ומשתוקק לקורטוב של קודש המתערב בשגרת החולין, צריך להרהר בנוסחה חילונית שתגביל במשהו את זכותו של הפרט לעשות בשבת ככל העולה על רוחו.

(ירון לונדון*, ידעות אחרונות, 9.12.98)

הבה נניח לרגע שתיק התרבות ברשות מקומית כלשהי, או שר התרבות במדינת ישראל, נאמן לתורה ולמצוות: מה צריכה להיות מדיניותו (...) האמנם לא יהיה מוצא כלשהו למי שאינו שומר תורה ומצוות? האמנם הוא מצפה כי הציבור בכללו יקבל את זה שהכל יהיה סגור, ומדיניותו תהיה כי המדינה תאסור על מופעי תרבות, אירועי ציבור והופי ים ציבוריים פתוחים? האם לא מוטל עליו גם להציע משהו פוזיטיבי, שיש בו סיכויי היתכנות, על אף הבעייתיות ההלכתית הגדולה שבכך? (...) איני יודע את התשובה הנכונה (...) ברם, ברור לי כי כל עוד לא נקיים ביושר את הדיון לכתחילה, וכל עוד לא יהיה לנו הזון גם לתקופה שבה רבים אינם הושבים כמונו – לא ניתן לנהל מהלך רוחני משמעותי לקראת השבת.

(הרב יובל שרלו**, אתר "כיפה" 7.9.17)

- האם לדעת ירון לונדון יש מקום ל"כיפה דתית" בעיצוב השבת הציבורית? ולדעת הרב שרלו? (עינינו גם במקור: 3 בדף ההרחבות)
- האם הפער בין שתי הדעות הללו ניתן לגישור? האם האדם הדתי לא יכול להתפשר בנוגע לחילול שבת שאינו שלו? (עינינו בפסקת הסיגור לאמנת של הרב מנדן, מקור: 4 בדף ההרחבות)

באמנה שכתבנו ניסינו, למרות הרקע השונה מאוד של שנינו, ליצור בראש ובראשונה מסמך שאינו תוצאה של יחסי כוח פוליטיים בזמן נתון, אלא של הכרה מופוכחת בכורה של כל הצדדים לפעול ולחיות יחד, לשמר את הקיים ולהדגיש את המשותף (...) מסגרת כזו בעצם קיומה מניחה לכל קבוצה לדבוק במה שאינו משותף, ולכלל הקבוצות להמשיך וללבן את המחלוקות ביניהן. האמון שנוצר בין שנינו הביא נכונות של כל אחד מאתנו לעמוד רק על מה שנראה לו חיוני ביותר לקיומו, ולוותר על כל השאר למען ההסכמה המשותפת (...)

(יואב ארציאלי, אמנת גביון-מדן***, עיקרים ועקרונות עמ' 14-13)

- מה מטרתה של אמנת גביון-מדן? על מה מוכן לוותר כל אחד מן הצדדים? האם הושגו הסכמות על כלל הנושאים? (לתוכנה של האמנה בנושא שבת, עינינו במקור: 5 בדף ההרחבות)
- האם הדרך של פשרה נכונה בעיניכם? מדוע לא להילחם עד הסוף, במטרה להגיע ליעד השלם? (עינינו בדבריו של הרב שלמה אבינר, מקור: 6 בדף ההרחבות)

* **ירון לונדון** (ישראל, 1940-) הוא עיתונאי, פובליציסט, קריין, פזמונאי, שדרן רדיו, שחקן קולנוע וטלוויזיה, ומנחה טלוויזיה ישראלית.

* **הרב יובל שרלו** (ישראל, 1957-) הוא ראש ישיבת אורות שאול, עוסק באתיקה, פובליציסטיקה ופוליטיקה.

* **רות גביון** (ישראל, 1945-) פרופסור למשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים. ממייסדי האגודה לזכויות האזרח בישראל, ייסדה את מרכז מציל"ה, למחשבה ציונית, יהודית, ליברלית והומניסטית, והיא עומדת בראשו כיום.

* **הרב יעקב מנדן** (ישראל, 1950-) מראשי ישיבת הר עציון. מלמד תלמוד, תנ"ך ומחשבת ישראל במכללת הרצוג שבאלון שבות.